

Петро Загайко

У ДОРОЗІ ДО ХРАМУ

*Петро Кузьмич Загайко
(13.07.1928–22.07.2013) –
учений-філолог,
літературознавець, педагог*

Ще далекого 1996 року поштова скринька здивувала й порадувала мене неочікуваним листом. Його автор – кандидат філологічних наук, доцент, багаторічний завідувач кафедри української літератури (1979–1991) Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (нині – Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка) Петро Загайко – вельми прихильно відгукнувся про дві мої поетичні книжки, які незадовго перед тим побачили світ. Сказати, що я зрадів високій оцінці критиком моїх збірок, узагалі його увазі до мого доробку, – сказати мало. Адже Петро Кузьмич тоді був одним із перших імен у переліку полтавських дослідників письменства – високопрофесійний, глибокий, сумлінний літературознавець; обдарований педагог, який художнє слово вмів донести до сердець своїх вихованців, для багатьох із них на все життя став прикладом істинного вчителя-словесника; майстерний лектор, котрий умів полонити будь-яку вікову аудиторію своїми науковими відкриттями, публіцистичними роздумами чи неперевершеним художнім читанням; людина інтелігентна, культурна, працююта, творча. Звичайно, ми з ним не раз перетиналися в повсякденному житті, а особливо на літературно-мистецьких заходах, різних зібраннях; я відчував його підтримку як голова ПОО НСПУ, бачив у ньому однодумця, а разом авторитетного фахівця. А все ж вичитане з листа мене надзвичайно схвилювало й відчутно підтримало як поета в тому важкому для виживання часі...

Минуло чимало літ. Лист Петра Загайка децю призабувся. Та ось, розбираючи свій архів під час роботи над новою книгою, я випадково натрапив на нього... І знову відчув тепло душі великого вченого, якого, на жаль, уже немає поміж нас; знову запалився енергією, як понад 20 років тому, від його настанов іти обраним шляхом, незважаючи ні на що.

Ще далекого 1996 року поштова скринька здивувала й порадувала мене неочікуваним листом. Його автор – кандидат філологічних наук, доцент, багаторічний завідувач кафедри української літератури (1979–1991) Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (нині – Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка) Петро Загайко – вельми прихильно відгукнувся

Хочу вмістити цю епістолярну рецензію Петра Загайка у свій майбутній мемуарний двотомник. Сподіваюся, що Бог і добрі люди допоможуть мені зреалізувати задум цього вже, по суті, підготовленого до друку видання. А наразі, коли незабутній Петро Кузьмич міг би бути ювіляром – переступати свій 90-й пруг життєвий, а насправді вже 5 років його світла душа покоїться в мирі, залишаючись повсякчас і в нашій пам'яті, я пропоную землякам-полтавцям і всім зацікавленим ознайомитися з цим дорогим для мене його літературно-критичним дописом.

Володимир Мирний, письменник

Якою має бути поезія, кого й що виражати і на якого діяти – такі питання постійно хвилювали й хвилюють усіх тих, хто прямо чи посередньо причетний до красного письменства, хто відчуває і розуміє вагу художнього слова. За всієї різноманітності літературних угруповань і стильових течій можна провести чітку лінію розподілу між двома естетичними позиціями: тих, хто сповідує суспільну заангажованість поезії, і тих, хто розглядає поетичну творчість як суто суб'єктивну дію, піднесену над прозою життя й підпорядковану винятково законам мистецтва. «Митець, – твердить один із лідерів авангардистів-бубабістів Ю. Андрухович, – нікого не повинен «обслуговувати», ним рухає передусім мистецька ідея, а не соціальна чи, там, національна». Безпідставність подібних заяв стане очевиднішою, коли згадати, що в умовах бездержавності українського народу наша література у найкращих своїх проявах завжди була політичною трибуною й виконувала таку необхідну етнозахисну функцію. З цього приводу Ліна Костенко якось зауважила, що авангардисти тільки били шибки у вікнах, а нашим письменникам доводилося ламати ґрати. А хіба в сучасних умовах знизилася суспільна вага поетичного слова, естетична принадність якого стає своєрідним ферментом духовності нації?

Відповідь на це, по суті, риторичне запитання постараємося знайти в процесі аналізу поетичного доробку відомого поета Володимира Мирного. Зробити це потрібно ще й тому, що минулий 1995 рік був досить урожайним для цього літератора: він опублікував дві книжки – «Вибране» і «В дорозі до храму». Перша з них складається з поезій,

написаних упродовж трьох десятиліть, а друга засвідчує сучасні творчі можливості митця. Якщо зіставити вірші різних часових відтинків, то можна викристалізувати те основне, що визначає характер магістральної лінії поетового світобачення. На нашу думку, це філософсько-рефлексійний підхід до осмислюваних явищ життя, що знайшов свій вияв у конкретно-реалістичному стилі з його аналітичністю і медитативністю.

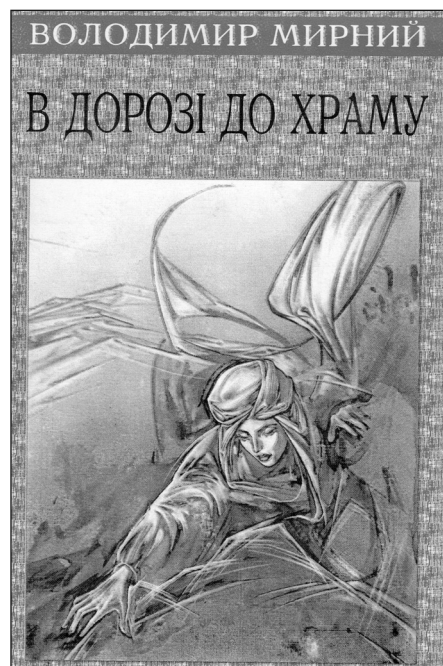
Багатотемна й синтетична за своєю суттю поезія В. Мирного ввібрала в себе все пережите, передумане, вистраждане. Її тематичні цикли охоплюють лихоліття війни («Монолог Хорольської ями»), голодного дитинства («Я – з війни всенародної»), синівську любов і скорботу («Мати», «Пережив тебе я, батьку»), запустіння й вимирання сіл («Облуплена хата похила», «Незримі»), проблеми екології землі і людської душі («Жаль ріки», «Послання»), фізичний і духовний геноцид українського народу («Рабство», «Село заможне», «Страх»), національно-культурне відродження («І прокинулись», «Вбивали, били нас до крові»). З усієї сукупності різножанрових віршів перед нами вирисовується образ українського народу на його тернистих дорогах ХХ століття.

Саме в ліриці громадянського звучання найбільше помітний творчий зріст поета, змушнення його голосу, поглиблення інтелектуального начала, усвідомлення особистої відповідальності за долю Батьківщини і нації. За значущістю порушених у віршах останніх років тем, вагою проблематики, емоційною схвильованістю, драматичним пафосом і публіцистичною відкритістю В. Мирний перекликається з концептуальними творами своїх великих попередників – Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Є. Маланюка, В. Симоненка. Особливо животрепетного характеру набирають його вірші про осягання «душі живої» народу, про породжену тоталітарними системами деформацію українського національного характеру, спотворення

нашого генетичного коду («І нишком плачемо», «Молитва»). Традиційний образ Батьківщини, розп'ятої своїми ж синами, увиразнюється деталями трагічного змісту: «Запеклись німі твої уста», «Мерзне твоя мова солов'їна», «Вже твої синки тебе хоронять, / Вже несуть могильного хреста» («Україні»). І на справедливий суд історії поет виводить темних і твердолобих сталіністів, сучасних можновладців, що без катарсисного очищення «знову йдуть до Ілліча» і, переповнені злобою, коли б повернулося вчорашнє, «за колимську креш нас посилали б, як тоді» («Все ті ж в президіях сидять»).

Варто зазначити, що тривожну похмурість політичної лірики В. Мирного прорізують світлі акорди – незгасна віра у відродження України: «Поки в хаті ми своїй, / Поки дружні, – / Дух наш, мова й супокій / Непорушні».

В основі структури ліричного твору закладено особистісне ставлення автора до соціально-психологічних суперечностей світу, до неоднозначності духовної сутності людини. На притчевому рівні, в епічному ключі поет постійно утверджує ідею всепереможності добра, любові, довір'я й одночасно відкрито заявляє про несприйняття «холодних і злих, переповнених жовчю», відкидає «підступ, злобу, наговор», підлесливість, мниму приязнь («Дешевих друзів прич жени»). Його ідеалом морально-етичної позиції є сміливе подолання перешкод і порив до духовних вершин, «до голубої весни». Оця дорога до самовдосконалення, до храму повинна стати вирішальною в житті людини, підняти її над буденністю, увести, на протигагу грубого матеріалізму, в орбіту ідеалістичних цінностей, внутрішньої чистоти, злиття зі степом і небесами, щоб «могли говорити ми з вічністю просто на “ти”». Обґрунтування цього свого морального максималізму поет знаходить у біблійних мотивах і оповідях, висловлюваннях Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка, В. Си-

моненка, О. Пушкіна, Р. Гамзатова. Його хвилює душевне благородство і життєва драма М. Тоголя, О. Довженка, І. Виргана, О. Ковінки, Григора Тютюнника, О. Гончара, захоплює творчий подвиг І. Котляревського – і про все це він пише трепетно, сердечно. Зрештою, високі вимоги наших класиків до художнього слова своєрідно переосмислюються і втілюються у досить численних віршах-деклараціях В. Мирного про літературну працю, про характер і зміст поезії («На деревах іній», «До поезії»). Шкода тільки, що інколи, вступаючи у полеміку з недоброзичливими критиками-Зоїлами, автор чомусь стає в позу скривдженого, невизнаного. Це зайве, адже справжня поезія не потребує ні авторського захисту, ні коментарів («Моему критикові»).

Високою художньою якістю, багатством барв і тонів позначена пейзажна лірика В. Мирного. Природа в поета – це камертон настрою ліричного героя, вимір його єдності з рідною землею, джерело осягання змісту життя в безперервних змінах і станах. Асоціативний принцип паралелізму стає при цьому енергійним чинником одухотворення явищ природи, їх проекції у сферу людських переживань, роздумів, учинків («Мій заходе палкий», «Так віє безсмертям»). Універсальні категорії «людина і земна краса», «людина і всесвіт» увиразнюються поетом через різномасштабні образи побутового й космічного планів: «Це вічне – кульбаб галактичний квітник / І сонця духмяний м'який медяник... // Не буде мене, а високий буркун / Цвістиме у полі в переклику лун». Елементи пейзажу під пером поета стають плідним конструктивним матеріалом ускладненої метафорики. Ось яскравий зразок: «Вершечок тополі, / Облитий призахідним сонцем. / Старість».

В. Мирний добре володіє словесним живописом. Його колористика у найкращих своїх виявах піднята до рівня художньої символіки. Як підтвердження цього – трьохрядковий вірш із промовистою назвою «Прапор»: «Синій Дніпро / Пролівся у жовту пшеницю. / Мирно шумлять».

Із пейзажною лірикою якнайтісніше пов'язана настроєва інтимна лірика, сповнена сердечною теплою, нев'янучим прагненням до щастя, краси, любові... У віршах цього жанрового різновиду найбільш відчутні фольклорні витоки, синтез народнописенної образності зі стильовими досягненнями сучасної поезії. Визначальними для поета є не фольклорні стилізації, а ліричні роздуми-елегії про внутрішній світ особистості, світ окриленості і гармонії почуттів, швидкоплинності людського життя («О магія жіночого лиця», «Крізь туман вечірній», «Чим далі в гліб років»). У ліриці кохання чи не найповніше проявляється щедрість поетичної палітри

В. Мирного, милозвучність його мови, витонченість ритміки й римування, продуманість поетичного синтаксису. Доводиться тільки жалкувати, що за останній час поет все рідше пише вірші про таїнство людського серця, адже ще далеко до тієї миті, коли його човен пристане до берега.

Про значні версифікаційні можливості В. Мирного свідчить розмаїття жанрових форм його поезії – від народнописенних і катренів до класичних структур сонета, секстини, октави. Проте йому явно до душі такі дещо екзотичні форми східного віршування, як рубаї і бейти. Думається, що за їх зразком він творить свої іскрини й мініатюри – поезії різнотипної синтаксичної організації (від чотирьох до одного рядка), що позначені оригінальністю думки і стислістю її виразу. Можливо, що саме в цих поезіях найповніше відчутний його неповторний голос.

Тематичний діапазон мініатюр В. Мирного досить широкий, а їх виражально-сугестивна сила впливу – безперечна. Автор не уникає в них політичних акцентів, осмислюючи кардинальні проблеми доби. Так, деякі мініатюри побудовані на логічному абсурді, породженому абсурдністю нашого буття: «Були загнудані, / Були незрячі ми, / Узда розпалася, / За нею плачемо». Здебільшого останній рядок мініатюри несе в собі її ідеальний заряд. І тоді він може вибухнути риторичним питанням-спалахом, що акумулює вистраждану думку: «Юрба – стихія... В неї крил нема. / На все плює, все гидить і лама. / Й така жура до серця підступа. / Коли ж Народом стане та юрба?» На які б магістральні, вирішальні для нації і людської особистості теми В. Мирний не писав, – скрізь у його мініатюрах звучить чітке виважене слово, нерідко сконденсоване в афоризми і прислів'я, увиразнене асонансами й алітераціями. І ще на одну особливість поетичного стилю В. Мирного хочемо звернути увагу – це його нахил до імпресіоністичної манери письма, що кинула свій відблиск і на прозу письменника.

Зрозуміло, що не все у рецензованих книжках рівноцінне й найвищої естетичної проби. Трапляються тут і вірші випадкові із застарілими ідейними наголосами й рецептами («Ви викручуєтесь», «В молдавських кодрах»), не уникнув поет і самоповторень. Не завадила б книжкам і добра редакторська правка, і уважне коректорське вичитування тексту. Проте, знаючи, через які перешкоди проходить українське художнє слово на шляху до читача, не будемо надто прискіпливими, а порадіємо, що своєрідний творчий звіт В. Мирного пройшов успішно, і в його особі ми маємо талановитого поета зі своїм світобаченням і плідними образно-стильовими знахідками й відкриттями.

Полтава, 1996 р.

